

CZU: 343.132

TEMEIURILE DE DISPUNERE A INVESTIGAȚIEI SUB ACOPERIRE

THE GROUNDS FOR DISPOSING THE INVESTIGATION UNDER COVERAGE

Elena CICALA,

doctorandă, asistent universitar,

Catedra „Activitate specială de investigație și anticorupție”,

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI,

ORCID: 0009-0003-0306-3322

Rezumat

Prevenirea și descoperirea unor categorii de infracțiuni de cele mai multe ori este imposibilă fără aplicarea unor metode speciale de investigații. Iar începând cu anul 1992, instrumentarea unor cauze penale privind infracțiunile grave devine posibilă în Republica Moldova datorită folosirii în calitate de probe a rezultatelor activității operative de investigații, în condițiile legii. Prevenirea și contracararea infracțiunilor, precum și înfrângerea împotrivirii manifestate de infractori la cercetarea infracțiunilor pot fi eficiente numai prin desfășurarea promptă și proporțională a unei activități netradiționale în cadrul procesului penal. Astfel, prin Legea nr. 66 din 05.04.2012, activitatea specială de investigații devine o instituție importantă a dreptului procesual-penal, fiind reglementată și de Codul de procedură penală în vigoare. Totodată, activitatea specială de investigații, numită anterior „activitate operativă de investigații”, are un caracter mult mai complex, avându-se în vedere sarcinile urmărite, mijloacele și metodele folosite, în special, de organele de informații și contrainformații ale statului.

Cuvinte-cheie: activitate specială de investigații, măsuri speciale de investigații, teme, investigația sub acoperire, subdiviziuni specializate, proces penal, autorizație.

Summary

The detection and discovery of certain categories of crimes is most often impossible without the application of special investigative methods. And since 1992, the implementation of criminal cases regarding serious crimes becomes possible in the Republic of Moldova due to the use as evidence of the results of operative investigative activity, under the law. The prevention and countering of crimes, as well as the defeat of the opposition shown by criminals to the investigation of crimes, can only be effective through the prompt and proportionate development of a non-traditional activity within the criminal process. Thus, by Law no. 66 of 04/05/2012, the special investigation activity becomes an important institution of criminal procedural law, being also regulated by the Criminal Procedure Code in force. At the same time, the special investigation activity, previously called “investigative operative activity”, has a much more complex character, considering the tasks pursued, the means and methods used, in particular, by the state’s intelligence and counter-intelligence bodies.

Keywords: special investigative activity, special investigative measures, basis, undercover investigation, specialized subdivisions, penal trial, authorization.

Introducere. Lumea înconjurătoare, plină de taine, încă din antichitate era percepută de către om ca o sursă de amenințare, de aceea dorința de a cunoaște, cerceta, a se informa, a obține ceva a devenit prima și cea mai străveche ocupație.

Cercetarea/ investigația prezintă totalitatea activităților efectuate în scopul acumulării datelor despre adversarul verosimil sau real, despre împrejurări, localități, etc., care sunt necesare pentru stabilirea adevărului, aprecierea situației și luarea deciziilor corespunzătoare [1, p. 1097].

Triburile antice, prin intermediul diferitelor procedee tactice-secrete, dobândeau în mod tainic date despre vecinii lor, despre secretele obținerii focului, producerii uneltelor de muncă, armelor de luptă confecționate din piatră, modul de prelucrare a blănurilor de animale, confecționării hainelor, încălțăminte, etc.

Activitatea de recunoaștere (investigare) există atâta timp cât există umanitatea, conflictele

de interese și războaiele, fiind orientată spre obținerea datelor importante despre adversari, rivali și destinate învingerii lor [2, p. 5].

Autorii unor lucrări științifice și a altor publicații de profil afirmă că, potrivit materialelor documentare, Hannibal Barca, un om de stat și general cartaginez, a fost nu numai un excelent și talentat comandant de oști, dar și primul organizator al activității de recunoaștere, care pentru învingerea inamicului folosea diverse șiretlicuri, cât și un șir de acțiuni speciale cu caracter de cercetare (investigare) [3, p. 322-344].

Metode și materiale aplicate. Un șir de metode, unanim recunoscute pentru eficiența lor, au fost utilizate în cursul întregii cercetări, dintre acestea enumerăm: metoda istorică, metoda analizei, metoda sintezei, metoda empirică, examinarea practicii judiciare în vederea analizei modului de respectare a condițiilor impuse la efectuarea măsurii speciale în cadrul activității speciale de investigații și a activității procesual penale.

Scopul cercetării. Examinarea teoretico-conceptuală și aplicativă a conținutului temeiurilor de efectuare a investigației sub acoperire, prin prisma dreptului procesual-penal și activității speciale de investigații, bazată pe rigorile legale și necesitatea practică actuală, orientată spre extinderea câmpului de aplicare.

Rezultate obținute și discuții. Dezvoltarea și variația fenomenului infracțional, în general, a criminalității organizate și a terorismului, în special, caracterul transfrontalier al rețelelor criminale, resursele logistice deosebite alocate de acestea pentru consolidarea activităților ilicite au făcut ca procedeele investigative clasice folosite de organele de urmărire penală să devină practic ineficiente și nerealiste. De aceea, societatea modernă a impus crearea unor instrumente investigative complexe, dublate de adoptarea unor decizii-standard la nivel național și internațional, menite a conferi autorităților statale capacități sporite de control și combatere a infracționalității grave, chiar dacă, de multe ori, adoptarea și utilizarea unor astfel de mijloace au ridicat serioase controverse în materia încălcării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Este vădit că evoluția omenirii este o legitate obiectivă, un proces care se manifestă în toate domeniile. În domeniul criminalității aceasta se manifestă prin creșterea numărului faptelor prejudiciabile comise, apariția noilor metode de operare, majorarea numărului indivizilor implicați în activități ilegale, formarea grupărilor și organizațiilor criminale etc. [4, p. 6]

Treptat din arsenalul vast de procedee tactice aplicate de către serviciile de recunoaștere strategică și protecție a securității de stat în lupta cu criminalitatea s-a preluat și investigația sub acoperire.

În opinia autorilor V. Mârzac și B. Glavan, *investigația sub acoperire* reprezintă o măsură specială de investigații, realizarea căreia este bazată pe introducerea conspirată a ofițerului subdiviziunii specializate (sau a confidentului) în structurile criminale sau în rândurile funcționarilor unor organizații, firme, întreprinderi etc., care participă la săvârșirea unei infracțiuni sau menținerea legăturii cu un astfel de grup determinat, față de care există elemente obiective care duc la presupunerea că săvârșește infracțiuni din sfera criminalității organizate ori că este pe cale de a le comite [5, p. 74]. Măsura specială de investigație sub acoperire presupune colectarea de date și informații prin acțiuni care, în esență, sunt alte măsuri speciale de investigații prevăzute de art. 18 Legea nr. 59/2012.

Printre altele, în legislația Republicii Moldova, măsura specială poate fi întâlnită și sub altă denumire – încadrarea *controlată* în *grupul sau organizația criminală* care, după esență, scop și tactică de realizare nu se deosebește cu nimic de infiltrarea operativă, fiind vorba de Legea privind prevenirea și combaterea criminalității organizate [6, art.12 alin.(3)].

De asemenea, în literatura străină, dar și în cea autohtonă mai sunt întâlnite și alte noțiuni, într-un final ele exprimând același înțeles și sens.

Ca și alte măsuri speciale de investigații, investigația sub acoperire nu este o acțiune singu-

lară, dar prezintă un sistem de măsuri orientate spre obținerea și realizarea informației operative în scopul soluționării sarcinilor trasate [7, p. 69].

Conceptul ce a stat la bază a urmărit scopul consolidării mecanismului legislativ ce ar asigura protecția persoanei contra abuzurilor din partea organelor de drept, respectarea principiului legalității și democrației, limitarea ingerinței în viața privată, etc., însă, cei ce s-au grăbit a implementa acest concept, au uitat că securitatea statului, sub toate aspectele trebuie să fie pusă în fața oricăror priorități, în condițiile în care fenomenul terorismului, atentatelor la securitatea informațională și economică a statelor a luat amploare.

Asigurarea legalității este strâns legată de cunoașterea și aplicarea corectă a temeiurilor și condițiilor efectuării măsurilor speciale, fiindcă procedura stabilită de lege cu privire la efectuarea măsurilor speciale de investigații, doar în prezența anumitor temeiuri și condiții constituie atât o posibilitate de restricționare legală a drepturilor și libertăților constituționale ale cetățenilor implicați în domeniul activității speciale de investigații, cât și un mijloc de protejare a respectivelor drepturi contra eventualelor abuzuri ce ar putea fi comise de unii funcționari competenți să efectueze măsurile speciale.

Valoarea temeiurilor legale de efectuare a măsurii speciale constă și în faptul că acestea permit verificarea legalității realizării investigației sub acoperire. Nu în ultimul rând, interpretarea corectă a temeiurilor de efectuare este importantă și pentru utilizarea în continuare a rezultatelor obținute prin realizarea respectivei măsuri [8, p. 368].

În acest context legea specială și legea de procedură penală stabilesc că măsurile speciale de investigații pot fi efectuate doar în scopul soluționării sarcinilor legitime și numai în cazul în care există anumite temeiuri prevăzute de legislație.

Din punct de vedere teoretic, clasificarea temeiurilor dă posibilitatea la nivel cognitiv de a le distinge și de a cunoaște împrejurările și necesitățile la care pot răspunde fiecare din ele. Prin urmare, având în vedere că măsura specială se realizează în funcție de împrejurările în care se cere a aduce claritate, securitate, prevenție etc., adică în cadrul sau în afara procesului penal, considerăm că și temeiurile dispunerii și efectuării lor pot fi divizate după aceleași criterii.

Lista completă a temeiurilor pentru efectuarea măsurilor speciale de investigații se regăsește în art. 19 al Legii nr. 59/2012, în total fiind indicate cinci puncte, două dintre care se repetă în art. 132² al CPP, întreaga listă a respectivelor temeiuri, constituită din ambele acte normative, poate fi divizată în două categorii: 1) temeiuri reale (informații, circumstanțe, împrejurări) și 2) temeiuri formale (dispoziții, interpelări, rapoarte). Cu toate acestea, astăzi cadrul aplicativ al normelor conținute în aceste legi mai raportează un șir de neclarități, dar și lacune, fapt ce determină la cercetări ample cu tendința de a identifica soluții ce ar asigura perfecțiunea și compatibilitatea acestora cu normele internaționale ce reglementează același domeniu.

Temeiuri reale. Prevederile cu caracter analogic, dar oarecum mai extinse, pentru efectuarea măsurilor speciale de investigații rezultă din prevederile Legii privind activitatea specială de investigații [12, art. 19].

Temeiuri formale. În conformitate cu prevederile art. 132³ CPP, temeiurile pentru efectuarea măsurilor speciale de investigații sunt:

- 1) actele procesuale de dispoziție ale ofițerului de urmărire penală, ale procurorului sau ale judecătorului de instrucție în cauzele penale aflate în procedura acestora;
- 2) interpelările organizațiilor internaționale și ale autorităților de drept ale altor state, în conformitate cu tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte;
- 3) cererile de comisie rogatorie ale organelor de drept ale altor state, în conformitate cu tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte.

Procurorul coordonează, conduce și controlează efectuarea măsurii speciale de investigații sau desemnează un ofițer de urmărire penală pentru realizarea acestor acțiuni [11, p. 62-63].

Pe lângă temeiurile juridice ale efectuării măsurii speciale sunt necesare, anumite temeiuri faptice, adică cumulum de informații elaborate de practică, referitoare la evenimentele și acțiunile incluse în obiectul activității speciale de investigații, de prezența cărui depinde efectuarea măsurii speciale de investigație în cauză. Astfel, temeiurile faptice pot fi determinate ca fiind suficiența și plenitudinea informațiilor necesare efectuării măsurii speciale de investigații corespunzătoare [9, p. 178]. Sursele informațiilor despre faptele ce constituie temei pentru efectuarea măsurilor speciale de investigații, de obicei, sunt: aprecierea și analiza situației operative; studierea modului de viață al persoanelor predispuse spre comiterea infracțiunilor, reieșind din comportamentul premergător; examinarea cauzelor și condițiilor infracțiunilor deja comise și aflate în proces de cercetare; studierea și analiza materialelor cauzelor penale; comunicările mijloacelor de informare în masă; rezultatele măsurilor speciale de investigații; rezultatele activității altor organe de stat etc. [10, p. 182]

Trebuie de menționat faptul că investigația sub acoperire se autorizează de către procuror pe perioada necesară descoperirii faptului existenței infracțiunii și poate fi realizată atât în cadrul unui proces penal, cât și în afara acestuia, dar în cadrul unui dosar special format. Din aceste considerente este necesar să fie examinat conținutul temeiurilor de efectuare a acțiunii în cauză, reglementate atât de normele Legii nr. 59/2012, cât și de Codul de procedură penală.

Astfel, având în vedere că măsura specială se realizează în funcție de împrejurările în care se cere a aduce claritate, securitate, prevenție etc., adică în cadrul sau în afara unui proces penal, considerăm că și temeiurile dispunerii și efectuării măsurii pot fi divizate după aceleași criterii [13, p. 96-97], respectiv în:

Temeiurile dispunerii măsurii speciale în afara procesului penal:

- informațiile, devenite cunoscute ofițerului de investigații, privind:
  - o fapta prejudiciabilă în curs de pregătire, de comitere, precum și acțiunile persoanelor care o pregătesc, o comit sau au comis-o. Examinând informațiile prevăzute de lege în calitate de temei pentru înfăptuirea acțiunilor speciale de investigații determinăm că legislatorul nu stabilește limite sau criterii referitoare la apariția informației, cum ar fi: sursa de provenire, caracterul public sau secret al informației, gradul de veridicitate a ei etc. Unica cerință față de aceste informații constă în aceea că ele trebuie să se refere numai la activități ilegale și autorii acestora, la persoanele care se ascund de organele de urmărire penală sau de instanța de judecată ori se eschivează de la executarea pedepsei penale, cât și la persoanele dispărute fără urmă sau se referă la necesitatea stabilirii identității cadavrelor umane neidentificate.
  - o persoanele dispărute fără urmă și necesitatea stabilirii identității cadavrelor necunoscute;
  - o circumstanțele care pun în pericol ordinea publică, securitatea militară, economică, ecologică sau de altă natură a statului;
  - o circumstanțele ce pun în pericol securitatea ofițerului de investigații, investigatorului sub acoperire sau a membrilor familiei acestora;
- interpelările venite de la organizațiile internaționale și de la alte autorități de drept ale altor state, în conformitate cu tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte, ca temei pentru efectuarea măsurilor speciale de investigații, printre care și investigația sub acoperire, sunt prevăzute de art.132² al Codului de procedură penală, precum și de art. 19 a Legii nr. 59/2012 privind activitatea specială de investigații.

Temeiurile de dispunere a măsurii speciale în carul procesului penal:

- circumstanțele neclare în legătură cu pornirea urmăririi penale;
- actele procesuale ale ofițerului de urmărire penală sau ale procurorului sau ale judecăto-ului de instrucție în cauzele penale aflate în procedura acestora;
- informațiile devenite cunoscute ofițerului de investigații, privind:
  - o fapta prejudiciabilă;

o persoanele care se ascund de organele de urmărire penală sau de instanța de judecată ori se eschivează de la executarea pedepsei penale;

o circumstanțele care prezintă un pericol real pentru viața, sănătatea și patrimoniul participanților în procesul penal sau al rudelor acestora.

– cererile de comisie rogatorie ale organelor de drept ale altor state, în conformitate cu tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte. Comisiile rogatorii reprezintă o procedură de colaborare în cadrul procesului penal, în scopul efectuării acțiunilor procedurale de către organul competent al altui stat, obținerii unor probe și soluționării altor probleme legate de cauza penală cercetată. Organul de urmărire penală sau instanța de judecată, în cazul în care se consideră necesară efectuarea măsurii în cauză sau unei alte acțiuni procesuale pe teritoriul unui stat străin, se va adresa prin comisie rogatorie la organul competent a statului respectiv. Cererea de comisie rogatorie privind efectuarea investigației acoperite în cadrul unui proces penal și actele anexate la aceasta trebuie traduse în limba oficială a statului solicitat sau într-o altă limbă, potrivit prevederilor tratatului internațional aplicat [14, art. 536].

Temeiurile nominalizate se referă la efectuarea tuturor măsurilor speciale de investigații, inclusiv în cazul aplicării investigației sub acoperire. Toate aceste temeuri și clasificarea lor în categorii sunt examinate și descrise în literatura de specialitate, de aceea în cazul dat este suficient de evidențiat doar unele momente referitoare la investigațiile sub acoperire:

– temeurile stipulate în lege nu numai oferă dreptul, dar servesc și ca imbold pentru efectuarea măsurilor speciale de investigații, impunând funcționarii împuterniciți să inițieze și să desfășoare acțiunile necesare;

– temeurile sunt strâns legate de sarcinile stabilite în art. 2 al Legii privind activitatea specială de investigații, orientând ofițerii de investigații la înfăptuirea măsurilor de căutare a informației despre persoanele care intenționează, pregătesc, comit sau au comis fapte criminale, cât și la colectarea de informații despre posibile evenimente și/sau acțiuni ce ar putea pune în pericol securitatea statului;

– investigațiile acoperite sunt folosite frecvent la prevenirea și descoperirea faptelor criminale, în scopul asigurării securității de stat și, după caz, pot fi desfășurate în alte direcții: căutarea criminalilor periculoși, stabilirea circumstanțelor și locului aflării persoanelor dispărute fără urmă, identificarea cadavrelor și rezolvarea altor situații complicate, în baza temeiurilor legitime.

Investigațiile acoperite deseori prezintă unica metodă de rezolvare a sarcinilor activității speciale, deosebindu-se de celelalte acțiuni desfășurate în aceleași scopuri prin categoria, calificarea profesională a executorilor, caracterul contactelor cu obiectul investigării, volumul cheltuielilor financiare necesare și caracterul acțiunilor desfășurate în vederea obținerii rezultatelor pozitive.

Din examinarea coraportului temeiurilor și sarcinilor activității speciale de investigații reiese că pentru efectuarea acțiunilor speciale, inclusiv a investigației acoperite, sunt eficienți doar unii indici pe care se bazează bănuiala referitor la pregătirea sau comiterea infracțiunilor.

Cu atât mai mult, conform prevederilor legii penale și procesual-penale, în cazul în care fapta depistată întrunește elementele constitutive ale unei infracțiuni, este obligatorie efectuarea măsurii speciale pentru stabilirea circumstanțelor cazului, identificarea victimelor, depistarea probelor, stabilirea și reținerea infractorilor și rezolvarea altor probleme legate de cercetarea cauzelor penale [16, p. 3].

Posibilitatea folosirii investigației sub acoperire în cadrul procesului penal este limitată și poate avea loc doar cu respectarea următoarelor condiții:

– pe altă cale este imposibilă realizarea scopului procesului penal și/sau poate fi prejudiciată considerabil activitatea de administrare a probelor;

– există o bănuială rezonabilă cu privire la pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni grave,

deosebit de grave și excepțional de grave;

– acțiunea este necesară și proporțională cu restrângerea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului;

– investigatorului sub acoperire i se interzice să provoace comiterea de infracțiuni [14, art. 132², 136 alin. (6)].

Realizarea investigației acoperite în lipsa temeiurilor și cu nerespectarea condițiilor nominalizate atrag după sine consecințele juridice prevăzute de lege.

Concluzii. Generalizând prezentul studiu, considerăm necesar a menționa importanța deosebită care revine temeiurilor de dispunere a măsurilor speciale de investigații în activitatea de prevenire, descoperire și combatere a criminalității.

La general, în literatura autohtonă de specialitate nu există o noțiune a temeiurilor de dispunere a măsurilor speciale de investigații, iar cea străină se străduiește, în mod constat de ceva ani, a formula propriile noțiuni adaptate la specificul măsurilor speciale reglementate prin legislația lor. Astfel, lipsa unei definiții împiedică oamenii de știință de punctul de pornire, generează diferențe în perceperea esenței măsurilor speciale de investigații de către practicieni, fapt care inevitabil determină apariția erorilor în activitate. În realitatea practică a activității speciale de investigații, nu toate informațiile parvenite de la persoane, informatori sau alți colaboratori confidențiali constituie temei al inițierii procesului penal, decât în urma unei verificări prealabile a tuturor circumstanțelor invocate în calitate de pretinse infracțiuni, fapt ce se realizează doar în baza unei documentări operative. Prin urmare, documentarea reprezintă un mijloc de cunoaștere a adevărului, constituind baza informațională a activității speciale de investigații menită să asigure atingerea scopurilor și sarcinilor prestabilite.

Circumstanțele neclare despre infracțiuni, în calitate de temei al dispunerii și efectuării măsurii speciale de investigații, sunt acele informații care, de regulă, sunt perfectate documentar, prevăzute în legislația specială de investigații sau în actul normativ al serviciului specializat, parvenite la ofițerul de investigații, care trebuie să conțină date concrete ce indică la temeiurile înfăptuirii măsurilor speciale de investigații. Cu această ocazie, posibilitatea utilizării rezultatelor măsurii speciale în calitate de probe se datorează faptului că atât obiectul activității procesual-penale, cât și obiectul activității speciale de investigații aparțin uneia și aceleiași realități obiective – evenimentului infracțional. Comiterea unei infracțiuni nu presupune aplicarea imediată a unei pedepse, decât numai în urma aflării adevărului, fapt ce devine posibil doar în urma realizării imediate a unui complex de activități specifice de către organele judiciare împuternicite în vederea identificării făptuitorului, stabilirii vinovăției, acumulării probelor, etc. În final, va avea loc judecarea cauzei și condamnarea făptuitorului de către instanța de judecată. Reacția promptă a statului față de încălcarea comisă trebuie să se materializeze în restabilirea grabnică a ordinii de drept și tragerea imediată la răspundere a făptuitorului. Pentru aceasta, între momentul săvârșirii infracțiunii și cel al aplicării unei sancțiuni penale cu privire la autorul ei este plasat procesul penal ca activitate organizată în scopul luării soluției corespunzătoare informațiilor concrete ale fiecărei cauze penale.

Referințe bibliografice

1. Советский энциклопедический словарь. Москва, изд. «Советская энциклопедия», 1987 г.
2. Дамаскин И.А. «100 великих разведчиков», Москва, 2004.
3. Плутарх. Избранные сочинения, том первый, издательство «Правда», 1987 г. <https://en.wikipedia.org/wiki/Hannibal> (citată 03.04.2023).
4. Ostavciuc Dinu. Principiile procesului penal. Monografie; coperta: Ruslan Condrat. – Chișinău: S. n., 2022 (Print-Caro). – 719 p. – ISBN 978-9975-135-64-1.

5. Mîrzac V., Glavan B. Activitatea specială de investigații. Chișinău, 2018. ISBN 978-9975-4321-2-3.
6. Legea privind prevenirea și combaterea criminalității organizate nr. 50 din 22.03.2012.
7. Lașcu, L.C. Investigatorul acoperit. În: Revista de Drept Penal, nr. 3/2002.
8. Glavan Boris. Activitatea specială de investigații și procesul penal: aspecte comune și delimitări. Studiu monografic. Chișinău, 2022. ISBN 978-9975-135-63-4.
9. Legea nr. 59 din 29.03.2012 privind activitatea specială de investigații.
10. Osoianu Tudor, Ostavciuc Dinu. Urmărirea penală. Suport de curs. Chișinău, 2021.(F.E.-P. „Tipografia Centrală”). ISBN 978-9975-3366-8-0.
11. Михайлов В.И., Федоров А.В. Таможенные преступления: уголовно-правовой анализ и общие вопросы оперативно-розыскной деятельности. СПб, 1999.
12. Gherman M., Blându E., Botnari I. Temeiurile și condițiile de efectuare a măsurilor speciale de investigații: Studiu monografic. Chișinău, 2023. ISBN 978-9975-135-70-2.
13. Berchesan Vasile. Metodologia investigării infracțiunilor, Ed. Paralela 45, București, 1998.
14. Codul de procedură penală al Republicii Moldova, nr. 122 din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 104-110. În vigoare din 12.06.2003.